

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CZWARTA SEKCJA

SPRAWA GRZYWACZEWSKI przeciwko POLSCE

(Skarga nr 18364/06)

WYROK

STRASBURG

31 maja 2012

Niniejszy wyrok stanie się ostateczny zgodnie z warunkami określonymi w Artykule 44 § 2 Konwencji. Wyrok może podlegać korekcie wydawniczej.

W sprawie Grzywaczewski przeciwko Polsce,
Europejski Trybunał Praw Człowieka (Czwarta Sekcja), zasiadając jako
Izba w składzie:

David Thór Björgvinsson, *Przewodniczący*,
Lech Garlicki,
Päivi Hirvelä,
George Nicolaou,
Ledi Bianku,
Zdravka Kalaydjieva,
Vincent A. De Gaetano, *sędziowie*,

oraz Lawrence Early, *Kanclerz Sekcji*,

Obradując na posiedzeniu niejawnym w dniu 10 maja 2012 roku,

Wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 18364/06) przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, wniesionej do Trybunału na podstawie Artykułu 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (“Konwencja”) przez obywatela polskiego, Pana Zbigniewa Grzywaczewskiego (“skarżący”), dnia 24 kwietnia 2006 roku.

2. Skarżący, któremu została przyznana pomoc prawna, był reprezentowany przez Pana P. Sendeckiego, prawnika prowadzącego praktykę w Lublinie. Rząd polski („Rząd”) był reprezentowany przez swojego Pełnomocnika, Pana J. Wołasiewicza z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

3. Skarżący zarzucił, iż opieka medyczna i leczenie, zapewnione mu podczas pobytu w Areszcie Śledczym w Lublinie i w Zakładzie Karnym w Zamościu, były niewystarczające, biorąc pod uwagę fakt, że skarżący choruje na cukrzycę. Skarżył się również na przeludnienie oraz złe warunki bytowe i sanitarne w wyżej wymienionych jednostkach penitencjarnych.

4. W dniu 30 listopada 2006 roku Przewodniczący Czwartej Sekcji zdecydował o zakomunikowaniu skargi Rządowi. Postanowił również o łącznym rozpatrzeniu meritum i dopuszczalności skargi (Artykuł 29 § 1).

FAKTY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

5. Skarżący, Pan Zbigniew Grzywaczewski, jest obywatelem polskim, urodzonym w 1957 roku. Cierpi na cukrzycę insulinozależną, raka prostaty oraz umiarkowane zaburzenia pracy serca. Został sklasyfikowany przez organy opieki społecznej jako osoba o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, co czyni go zdolnym do wykonywania jedynie lekkich prac fizycznych.

A. Okres pozbawienia wolności skarżącego

6. W dniu 25 stycznia 2006 roku skarżący stawił się do odbycia zaległej kary pozbawienia wolności. Od tego dnia do 11 grudnia 2008 roku przebywał w więzieniu, za wyjątkiem okresu od 24 do 27 grudnia, kiedy to otrzymał zezwolenie na krótkie opuszczenie zakładu karnego (przepustka). W czasie odbywania kary pozbawienia wolności skarżący przebywał w wielu różnych jednostkach penitencjarnych, mianowicie w Areszcie Śledczym w Lublinie, w Zakładzie Karnym w Zamościu oraz w Zakładach Karnych w Hrubieszowie i Rzeszowie.

B. Opis warunków osadzenia skarżącego

7. Stanowiska stron dotyczące warunków odbywania przez skarżącego kary pozbawienia wolności są w dużej mierze sprzeczne. Jednakże twierdzenia Rządu w sprawie ograniczają się do okresu pozbawienia wolności przed przeniesieniem skarżącego do Zakładu Karnego w Zamościu w dniu 6 lutego 2007 roku. Rząd nie wniósł żadnych uwag w odniesieniu do okresu następującego po tej dacie.

1. Pierwszy okres w Areszcie Śledczym w Lublinie

(a) Bezsporne fakty

8. Od dnia 25 stycznia do 3 marca 2006 roku skarżący był osadzony w Areszcie Śledczym w Lublinie. Początkowo był przetrzymywany w celi nr 22 w skrzydle IV. Dwa tygodnie później został przeniesiony do celi nr 22 w skrzydle III.

9. Według oficjalnych statystyk opublikowanych przez Służbę Więzienną, w stosownym czasie przeludnienie (stopień, w jakim liczba więźniów przekracza maksymalną dopuszczalną pojemność danego zakładu karnego, która z kolei jest obliczana na podstawie przewidzianej w polskim

prawie normy 3 m² powierzchni celi na jednego więźnia) osiągnęło w Areszcie Śledczym w Lublinie szczytowy poziom 22,5%.

(b) Fakty sporne

(i) Rząd

10. Rząd argumentował, że cela skarżącego w skrzydle IV mierzyła 32 m² i była w stanie pomieścić od 18 do 29 osób (od 1,7 do 1,1 m² powierzchni celi na osobę). Jego cela w skrzydle III mierzyła ponad 21 m² i była w stanie pomieścić od 7 do 10 osób (od 3 do 2,1 m² powierzchni celi na osobę). Rząd nie sprecyzował jednak, jakie było rzeczywiste obłożenie, ponieważ, jak stwierdził, Areszt Śledczy w Lublinie nie prowadził żadnego rejestru przydziału miejsc więźniom.

11. Rząd stwierdził, że cela skarżącego w Areszcie Śledczym w Lublinie została wyposażona zgodnie z przepisami wewnętrznymi oraz była odpowiednio oświetlona i wentylowana. Zauważono również, że skarżący miał nieograniczony dostęp do zimnej wody i pozwolenie na jeden ciepły prysznic w ciągu tygodnia. Aneks toaletowy wewnątrz każdej celi zapewniał wystarczającą intymność. Wreszcie, skarżący mógł spędzać kilka godzin poza celą, uczestnicząc w zajęciach społecznych i kulturalnych lub przebywając w kaplicy.

(ii) Skarżący

12. Skarżący twierdził, że cela nr 22 w skrzydle IV pierwotnie została zaprojektowana dla 14 osób, jednakże w rzeczywistości była zajmowana przez 28 więźniów (1,1 m² powierzchni celi na osobę). Jego cela w skrzydle III mierzyła 15 m² i była dzielona przez 10 osób (1,5 m² powierzchni celi na osobę).

13. Skarżący stwierdził, że Areszt Śledczy w Lublinie był tak poważnie przeludniony, że nie było miejsca na spanie czy spożywanie posiłków. Przykładowo w celi nr 22 w skrzydle IV było 18 łóżek i nieokreślona liczba materacy rozłożonych na podłodze. Nie było przestrzeni osobistej. W konsekwencji skarżący nie miał wyboru i musiał podawać sobie zastrzyki insuliny przy współwięźniach. Skarżący miał ograniczony dostęp do toalety wewnątrz celi, ponieważ była ona stale zajęta przez pozostałych współwięźniów. Cele nie były wietrzone, cały czas unosił się obrzydliwy odór. Warunki do utrzymania higieny osobistej były niewystarczające. Skarżący nie sprecyzował, ile razy w tygodniu mógł wziąć kąpiel lub prysznic. Jednakże podał, że łazienka mierzyła 12 m² i korzystało z niej 20 osób jednocześnie. Osadzeni mogli tam przebywać nie dłużej niż 5 minut. Nie było ciepłej wody. Skarżący twierdził, że w Areszcie Śledczym w Lublinie był uprawniony do przebywania na świeżym powietrzu tylko jedną godzinę.

14. W opinii skarżącego opisane powyżej warunki panujące w Areszcie Śledczym w Lublinie spotęgował fakt, że był wyszydzany i wyśmiewany przez strażników, podczas gdy jego skargi do administracji aresztu śledczego zostały zignorowane lub nie przyniosły pożądanego efektu.

2. Zakład Karny w Zamościu

(a) Bezsporne fakty

15. Od dnia 8 sierpnia 2006 roku do 6 lutego 2007 roku skarżący był osadzony w Zakładzie Karnym w Zamościu, który jest umieszczony w wykazie jako zakład karny typu półotwartego.

16. Zgodnie z oficjalnymi statystykami opublikowanymi przez Służbę Więzienną najniższe przeludnienie w Zakładzie Karnym w Zamościu występowało w sierpniu i wrześniu 2006 roku i wynosiło 30%, następnie wzrosło do 38 i 39% odpowiednio w listopadzie i grudniu 2006 roku, osiągnęło najwyższy poziom 45% w styczniu 2007 roku i spadło do 38% w lutym 2007 roku.

(b) Fakty sporne

(i) Rząd

17. Rząd argumentował, że skarżący był osadzony kolejno w celach nr 11, 5, 22 i 15. Pierwsze dwie cele mierzyły ponad 30 m² i były zajmowane przez 12 do 14 osób (od 2,5 do 2,1 m² powierzchni celi na osobę). Cella nr 22 znajdowała się w skrzydle specjalnej opieki. Mierzyła ponad 12 m² i była zajmowana przez 4 więźniów (3 m² powierzchni celi na osobę). Cella nr 15 znajdowała się w więziennym skrzydle szpitalnym. Mierzyła ponad 14 m² i była zajmowana przez 3 osoby (4,6 m² powierzchni celi na osobę). W opinii Rządu cele, o których mowa, były wystarczająco oświetlone i wentylowane. Zostały one odpowiednio umeblowane i wyposażone. Toalety i prysznice były dostępne na korytarzu.

18. Rząd podniósł również, że Zakład Karny w Zamościu zapewnia wszystkim więźniom szeroki zakres zajęć społecznych i sportowych, a także kursy językowe i warsztaty. Skarżący przeszedł indywidualny program resocjalizacji dla alkoholików, a także terapię rodzinną wraz z żoną.

(ii) Skarżący

19. Skarżący nie podał żadnych szczegółów dotyczących poziomu obłożenia lub wielkości celi w Zakładzie Karnym w Zamościu. Jednakże stwierdził, że wszystkie jego cele, za wyjątkiem celi nr 15, były przeludnione. Twierdził również, że w dniu 2 lutego 2007 roku do jego celi został przydzielony więzień nie zrównoważony psychicznie. To przysporzyło skarżącemu wiele stresu i stanowiło realne zagrożenie jego życia i zdrowia.

20. Skarżący zauważył, że w ciągu dnia osadzeni w Zakładzie Karnym w Zamościu mogli spacerować wokół budynku więzienia. Mieli również dzienny dostęp do więziennego sklepu oraz pryszniców. Spotkania skarżącego z jego żoną miały miejsce w przestronnym pokoju.

3. Pierwszy okres w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie

21. Od dnia 6 lutego 2007 roku do 3 stycznia 2008 roku skarżący był osadzony w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie. Jednak od dnia 24 do 27 grudnia przebywał na wolności, ponieważ otrzymał przepustkę.

22. W danym czasie Zakład Karny w Hrubieszowie był umieszczony w wykazie jako zakład karny typu półotwartego, odpowiedni do przetrzymywania chorych na cukrzycę.

23. Zgodnie z oficjalnymi statystykami Służby Więziennej w tym czasie przeludnienie w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie wynosiło od 23 do 27%.

24. Skarżący twierdził, że początkowo został umieszczony w celi nr 203 w skrzydle II. Omawiana cela mierzyła 13 m² i była zajmowana przez 6 więźniów, łącznie ze skarżącym (2,1 m² powierzchni celi na osobę).

25. W dniu 21 marca 2007 roku skarżący został przydzielony do celi nr 110 lub 111 w skrzydle I. Ta cela również mierzyła 13 m². Była dzielona przez 6 więźniów, w tym przez skarżącego, innego cukrzyka i cztery zdrowe osoby (2,1 m² powierzchni celi na osobę). Skarżący przedstawił szczegółowe wyliczenia wielkości całego sprzętu i mebli wewnątrz celi, na podstawie których wywnioskował, że rzeczywista powierzchnia mieszkalna jego celi wynosiła nie więcej niż 5 m².

26. W opinii skarżącego warunki bytowe i sanitarne w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie były okropne. Więzienie było poważnie przeludnione, a budynek zdewastowany. Skarżący twierdził, że przez nieokreślony czas więźniowie przebywali zamknięci w swoich celach 23 godziny na dobę. Następnie od kwietnia 2007 roku cele więzienne pozostawały otwarte od godziny 10:00 do południa, a następnie od godziny 14:00 do 17:00. Jednakże w dniu 5 listopada 2007 roku w więzieniu rozpoczęły się prace remontowe i cele były otwarte jedynie od godziny 15:00 do 17:00. Osadzeni mogli spacerować wokół budynku więzienia i pozostawać poza swoimi celami; jednakże korytarz oraz pokój, w którym więźniowie spotykali się ze swoimi bliskimi, były ciasne i hałaśliwe. Ze względu na panujące przeludnienie kolejki do automatu telefonicznego były długie, co utrudniało skarżącemu utrzymywanie regularnego kontaktu z jego rodziną.

27. Łazienka, która była w bardzo złym stanie, znajdowała się w osobnym budynku, w dużej odległości od skrzydła, w którym był osadzony skarżący. Więźniowie musieli w każdych warunkach pogodowych przejść przez podwórze do pryszniców i z powrotem do cel. Osadzeni mieli mało czasu, aby się wysuszyć i odpowiednio ubrać po wyjściu spod

prysznic. Z tego względu byli szczególnie narażeni na przeziębienie podczas spaceru z powrotem do swoich kwater.

4. Drugi okres w Areszcie Śledczym w Lublinie

28. Od dnia 8 do 10 stycznia 2008 roku skarżący został skierowany do Aresztu Śledczego w Lublinie i przydzielony do celi nr 17 w skrzydle IV. Zezwolono mu na godzinę zajęć dziennie na świeżym powietrzu. W opinii skarżącego warunki bytowe i sanitarne w areszcie śledczym nie zmieniły się od jego poprzedniego pobytu w tej placówce.

29. Według oficjalnych statystyk Służby Więziennej przeludnienie w Areszcie Śledczym w Lublinie wynosiło 11%.

5. Zakład Karny w Rzeszowie

30. Od dnia 10 do 31 stycznia 2008 roku skarżący odbywał karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w Rzeszowie. Został osadzony w celi nr 132 w skrzydle I. Skarżący twierdził, że spał na materacach rozłożonych na podłodze i nie miał dostępu do lekarza. Pozwolono mu wykonać jeden telefon na osiem dni. Skarżący podjął strajk głodowy, ponieważ, jak twierdził, wszystkie jego prośby o przeniesienie bliżej domu zostały odrzucone lub zignorowane.

31. Zgodnie z oficjalnymi statystykami Służby Więziennej w danym czasie przeludnienie w Zakładzie Karnym w Rzeszowie wynosiło 18%.

6. Drugi okres w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie

32. Od dnia 31 stycznia do 11 grudnia 2008 roku skarżący był osadzony w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie. W drugim z wyżej wymienionych terminów został zwolniony do domu.

33. Wygląda na to, że skarżący został przydzielony do celi nr 527 w skrzydle V. W jego opinii warunki bytowe i sanitarne w więzieniu nie zmieniły się od jego ostatniego pobytu. Cella skarżącego była przeludniona i nędzna. Pozostawał zamknięty w celi 23 godziny na dobę. Mógł wykonać jeden pięciominutowy telefon raz na osiem dni.

34. W świetle oficjalnych statystyk Służby Więziennej przeludnienie w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie wynosiło od 20 do 26% między styczniem a majem, najmniejsze występowało na poziomie 8% w czerwcu i październiku, oscyloowało wokół 9-11% od lipca do września i wzrosło do 15% w grudniu 2008 roku.

C. Leczenie skarżącego w więzieniu

35. Skarżący cierpi na cukrzycę, raka prostaty oraz pewne zaburzenia pracy serca. Nadto podczas odbywania kary pozbawienia wolności w

więzieniu został zarażony grzybicą skóry. Stwierdził, że opieka medyczna dostępna w ramach systemu penitencjarnego była niewystarczająca.

36. W czasie pobytu w Areszcie Śledczym w Lublinie skarżący poinformował władze o swojej cukrzycy; jednakże, jak podniósł Rząd, początkowo nie zgodził się przejść na specjalną dietę. Dopiero gdy skarżący doświadczył pewnych problemów zdrowotnych, zgodził się przejść na dietę dla diabetyków. Rząd stwierdził, że w początkowej fazie pobytu w Areszcie Śledczym w Lublinie skarżący został przebadany przez lekarza oraz przeszedł szereg niezbędnych badań lekarskich. Z drugiej strony nigdy nie zażyczył sobie, aby poziom jego cukru badano regularnie oraz nigdy nie poprosił o glukometr.

37. W Zakładzie Karnym w Zamościu skarżącemu zostały zapewnione lekarstwa dla diabetyków. Między 7 sierpnia 2006 roku a 6 lutego 2007 roku 36 razy udał się do lekarza, w tym internisty, neurologa i okulisty. W związku z tym skarżący podniósł, że lekarz praktykujący w Zakładzie Karnym w Zamościu był emerytowanym okulistą, bez ogólnej praktyki zawodowej oraz jakiegokolwiek wiedzy o chorobach skarżącego. Nadto skarżący twierdził, że nie został mu dostarczony glukometr, a jego poziom cukru nigdy nie był badany.

38. Skarżący twierdził, że w styczniu 2008 roku podczas pobytu w Zakładzie Karnym w Rzeszowie nie miał dostępu do jakiegokolwiek lekarza.

39. W odniesieniu do Zakładu Karnego w Hrubieszowie skarżący stwierdził, że chociaż obiekt został umieszczony w wykazie, jako nadający się do przetrzymywania diabetyków, to pomoc lekarska, jaką otrzymał, była dużo gorsza, niż w pozostałych jednostkach penitencjarnych. Podkreślił, że praktycznie nie została mu tam zapewniona żadna opieka medyczna. Podczas pierwszego pobytu w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie poziom cukru skarżącego nigdy nie został zbadany. Został zbadany dwukrotnie podczas drugiego pobytu w tej placówce. Ponadto skarżący twierdził, że nie otrzymał żadnego lekarstwa czy diety dla diabetyków.

40. Wreszcie, skarżący złożył ogólne oświadczenie, że zapewniona mu w więzieniu pomoc medyczna była niewystarczająca. Pomimo jego poważnego stanu zdrowia był traktowany przez personel medyczny, jak gdyby cierpiał na pospolitą chorobę, jak na przykład przeziębienie. Przez cały pobyt w więzieniu skarżący podawał sobie zastrzyki z insuliną bez pomocy osoby trzeciej. Robił to w celi, gdzie brakowało prywatności i odpowiednich warunków sanitarnych. To stawiało go w niezręcznej sytuacji przed współwięźniami. Ze względu na gwałtowne zmiany jego poziomu cukru, żył w ciągłym stresie i strachu, że straci przytomność, gdy skończą mu się przekąski. Jego stan zdrowia pogarszał się podczas każdego przeniesienia do nowej jednostki penitencjarnej.

D. Skargi skarżącego dotyczące warunków bytowych i opieki medycznej zapewnionej mu w więzieniu

41. Skarżący złożył liczne skargi do administracji Aresztu Śledczego w Lublinie, Zakładu Karnego w Zamościu, organów penitencjarnych i właściwych prokuratorów w związku z warunkami jego osadzenia i zapewnioną opieką medyczną. Stwierdził, że wiele spośród jego skarg pozostało bez odpowiedzi.

42. Dnia 29 stycznia, 12 i 15 lutego 2006 roku skarżący wniósł skargi dotyczące nieodpowiedniej opieki medycznej w Areszcie Śledczym w Lublinie. Rząd, nie podając żadnych szczegółów, oświadczył, że te skargi zostały dokładnie zbadane i jedna z nich (dotycząca powierzchni do spania) została uznana za uzasadnioną, a skarżący został puczony o możliwości wniesienia powództwa cywilnego o zadośćuczynienie.

43. W dniu 17 lutego 2006 roku Dyrektor Aresztu Śledczego w Lublinie ustosunkował się do zarzutów skarżącego dotyczących niewystarczającej opieki medycznej. Wskazał, że skarżący w dniu przyjęcia do aresztu miał przeprowadzone badanie kontrolne u wewnątrzzakładowego lekarza. Stwierdzono ponadto, że skarżący sam odmówił na piśmie przejścia na specjalną dietę i nigdy nie zażyczył sobie, aby jego poziom cukru był zbadany.

44. W piśmie z dnia 5 maja 2006 roku Dyrektor Aresztu Śledczego uznał nową skargę skarżącego dotyczącą opieki medycznej za oczywiście bezpodstawną. Oświadczył, że skarżący przeszedł na dietę dla diabetyków od razu, gdy o to poprosił. Ponadto skarżący został zbadany przez wewnątrzzakładowego lekarza i przepisano mu nowe leki. Skarżący został również poinformowany, że na własny koszt może umówić się na konsultację lekarską z wybranym przez siebie lekarzem poza systemem penitencjarnym.

45. W dniu 26 marca 2007 roku Dyrektor Zakładu Karnego w Zamościu poinformował skarżącego, że jego skarga dotycząca różnych aspektów osadzenia w tym zakładzie została uznana za bezpodstawną. Stwierdzono, że skarżący został przydzielony do celi nr 15 z łazienką i toaletą. Miał stały dostęp do ciepłej wody i dzielił celę z jednym, a czasami z dwoma współwięźniami. Podkreślono również, że skarżącemu na bieżąco dostarczano insulinę, strzykawki i igły. Wiele razy był badany przez internistę, neurologa, psychiatrę i okulistę. W stosownym czasie skarżący nie zgłosił sprzeciwu co do adekwatności opieki medycznej i zapewnionego mu leczenia. Podawano mu niezbędne leki, a zastrzyki z insuliną podawał sobie sam wtedy, gdy uznał to za konieczne. Był to typowy przebieg leczenia cukrzycy. Nadto Dyrektor zwrócił uwagę na fakt, że skarżący sam złożył wniosek o przeniesienie do Zakładu Karnego w Zamościu, ponieważ chciał tam zakończyć terapię dla alkoholików. Zarówno Zakład Karny w Zamościu, jak i w Hrubieszowie, były zakładami typu półotwartego i wobec skarżącego stosowano te same ograniczenia.

46. Skarżący przedstawił liczne wnioski do sądu penitencjarnego o przyznanie przepustki. Został zwolniony raz w 2007 roku na okres trzech dni. Skarżył się również na częste przeniesienia do innych cel lub innych zakładów penitencjarnych, a ostatnio na warunki pobytu w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie. Skarżący stwierdził, że władze uznały jego skargi dotyczące Zakładu Karnego w Hrubieszowie za bezpodstawne ze względu na fakt, że więzienie zostało umieszczone w wykazie, jako obiekt nadający się do przetrzymywania diabetyków.

47. Skarżący nie wytoczył powództwa cywilnego o zadośćuczynienie za rzekome naruszenie jego dóbr osobistych ze względu na przeludnienie i nieodpowiednie warunki oraz nieodpowiednią opiekę medyczną zapewnioną mu w czasie odbywania kary pozbawienia wolności.

II. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE I PRAKTYKA

A. Warunki osadzenia

48. Szczegółowy opis właściwego prawa krajowego i praktyki dotyczących ogólnych zasad określających warunki osadzenia w Polsce, a także krajowe środki odwoławcze dostępne dla osadzonych zarzucających, że warunki ich osadzenia były nieodpowiednie, jest przedstawiony w pilotażowych wyrokach Trybunału wydanych w sprawach *Orchowski przeciwko Polsce* (nr 17885/04) oraz *Norbert Sikorski przeciwko Polsce* (nr 17599/05) dnia 22 października 2009 roku (zob. odpowiednio §§ 75-85 oraz §§ 45-88). Ostatnie wydarzenia są opisane w decyzji Trybunału w sprawie *Łatak przeciwko Polsce* (nr 52070/08) z dnia 12 października 2010 roku (zob. §§ 25-54).

B. Opieka medyczna w więzieniu oraz pozbawienie wolności chorych więźniów

49. Właściwe prawo krajowe i praktyka dotyczące opieki medycznej w jednostkach penitencjarnych są przedstawione w wyroku Trybunału w sprawie *Kaprykowski przeciwko Polsce*, nr 23052/05, §§ 36 -39, dnia 3 lutego 2009 roku.

PRAWO

I. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 3 KONWENCJI

50. Na mocy Artykułu 3 Konwencji skarżący podniósł zarzut, że zapewniona mu w systemie penitencjarnym opieka medyczna była nieodpowiednia, a warunki jego osadzenia były bardzo złe, w szczególności nie odpowiadały standardom wymaganym dla osób w jego stanie zdrowia.

Artykuł 3 Konwencji brzmi następująco:

“Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu”.

A. Dopuszczalność

51. Rząd podniósł wstępny sprzeciw, argumentując, że skarżący nie skorzystał ze wszystkich dostępnych krajowych środków odwoławczych.

52. W swoich wstępnych uwagach Rząd sformułował ten zarzut w taki sam sposób, jak miało to miejsce w sprawach *Sławomir Musiał przeciwko Polsce* (nr 28300/06, §§ 67-69, 20 stycznia 2009) oraz *Orchowski przeciwko Polsce* (nr 17885/04, §§ 95-98, 22 października 2009).

53. W szczególności Rząd podkreślił, że przed wniesieniem skargi do Trybunału o naruszenie Artykułu 3 skarżący powinien: 1) złożyć wniosek do Trybunału Konstytucyjnego na podstawie Artykułu 191 w związku z Artykułem 79 Konstytucji o uznanie rozporządzenia z 2006 roku za niekonstytucyjne; 2) wnieść powództwo cywilne o zadośćuczynienie za naruszenie jego dóbr osobistych, mianowicie jego godności i zdrowia, na podstawie Artykułów 23 i 24 Kodeksu cywilnego w związku z Artykułem 448 tego Kodeksu; oraz 3) wykorzystać środki odwoławcze przewidziane przez Kodeks karny wykonawczy, takie jak odwołanie od bezprawnej decyzji wydanej przez administrację więzienną lub skarga do właściwego sędziego penitencjarnego o umieszczenie w danej celi w więzieniu albo skarga na warunki panujące w więzieniu do organów odpowiedzialnych za wykonywanie wyroków w sprawach karnych lub do Rzecznika Praw Obywatelskich.

54. W kolejnych opiniach Rząd zauważył, że dnia 11 grudnia 2008 roku skarżący został zwolniony z więzienia. W tych okolicznościach sytuacja, która doprowadziła do zarzutu naruszenia Artykułu 3 Konwencji, już nie istniała, a skarżący powinien wytoczyć powództwo cywilne na podstawie Artykułu 24 w związku z Artykułem 448 Kodeksu cywilnego w celu uzyskania zadośćuczynienia za naruszenia, które miały miejsce w przeszłości.

55. Mając na względzie powyższe, Rząd powołał się w szczególności na wyrok w sprawie *Orchowski*, powtarzając wielokrotnie, że Trybunał, uwzględniając zasadę pomocniczości, uznał, że w sprawach, w których zarzucane naruszenie Artykułu 3 nie jest kontynuowane i nie może zostać wyeliminowane ze skutkiem wstecznym, jedyną formą zadośćuczynienia dla skarżącego jest świadczenie pieniężne.

56. W świetle powyższego Rząd zwrócił się do Trybunału o odrzucenie skargi z powodu niewyczerpania środków krajowych, zgodnie z Artykułem 35 § 1 Konwencji.

57. Skarżący całkowicie nie zgodził się z powyższymi argumentami i twierdził, że środki odwoławcze wskazane przez Rząd nie mogą być traktowane jako “skuteczne” dla celów Artykułu 35 § 1 Konwencji. Stwierdził również, że złożył formalne skargi do władz penitencjarnych na podstawie Kodeksu karnego wykonawczego, jednak zostały one odrzucone lub pozostawione bez rozpoznania.

58. Trybunał zauważa, że co do zasady ocenę, czy krajowe środki odwoławcze zostały wyczerpane, przeprowadza się zwykle w odniesieniu do dnia, w którym skarga została złożona do Trybunału (zob. przytoczona powyżej sprawa *Orchowski*, § 109, oraz *Demopoulos i inni przeciwko Turcji* [Wielka Izba], (dec.) nr 46113/99, ECHR 2010-..., § 87). Jednakże, jak orzekł Trybunał w swojej przewodniej decyzji w sprawie *Łatak* (przytoczona powyżej, § 79) oraz przy wielu innych okazjach przed podjęciem tej decyzji, zasadę tę należy stosować z zastrzeżeniem wyjątków, które mogą być uzasadnione ze względu na szczególne okoliczności każdej sprawy (zob. *Demopoulos i Inni*, *ibidem*, z dalszymi odniesieniami). Do tych wyjątków z pewnością zalicza się sytuacje, w ślad za pilotażowym wyrokiem co do meritum, w którym Trybunał stwierdził systemowe naruszenie Konwencji, pozwane Państwo udostępnia środki odwoławcze, aby na szczeblu krajowym zadośćuczynić skargom osób znajdującym się w podobnym położeniu (zob. *Demopoulos i inni*, przytoczona powyżej, §§ 87-88; *Broniowski przeciwko Polsce* (co do meritum) [Wielka Izba], nr 31443/96, §§ 191-93, ECHR 2004-V; oraz *Nagovitsyn i Nalgiyev przeciwko Rosji* (dec.), nr 27451/09 i 60650/09, §§ 25-26 i 33-44, 23 września 2010).

59. W tym celu w przewodniej decyzji w sprawie *Łatak przeciwko Polsce* (przytoczona powyżej), w przedmiocie niedopuszczalności Trybunał wyraźnie uznał, że wspomniany wyżej wyjątek ma zastosowanie do kolejnych skarg odnoszących się do warunków osadzenia składanych do Trybunału, które nie zostały jeszcze uznane za dopuszczalne, oraz że należy oceniać adekwatność środka odwoławczego powołanego przez Rząd w świetle aktualnej sytuacji.

60. Czyniąc tak, Trybunał miał na uwadze fakt, że w dniu przyjęcia decyzji było 271 spraw w toku przed Trybunałem, w których skarżący podnosili zarzuty o podobnym charakterze, zarzucając naruszenie Artykułu 3 w ten sposób, że w różnym czasie i w różnych okresach zostali

niekorzystnie dotknięci tym samym problemem strukturalnym, osadzeni w przeludnionych, niehigienicznych celach (*ibidem*, odpowiednio § 84 i § 75).

61. Po stwierdzeniu, że od dnia 17 marca 2010 roku powództwo cywilne na podstawie Artykułu 24 w związku z Artykułem 448 Kodeksu cywilnego może być uznane za “skuteczny środek odwoławczy” dla celów Artykułu 35 § 1 Konwencji, mając na względzie trzyletni okres przedawnienia na wniesienie tegoż powództwa, Trybunał uznał, że co do zasady we wszystkich sprawach, w których w czerwcu 2008 zarzucane naruszenie zostało zadośćuczynione przez umieszczenie skarżącego w warunkach odpowiadających Konwencji lub zakończyło się *ipso facto*, ponieważ skarżący został zwolniony, zainteresowany skarżący powinien wnieść pozew cywilny o naruszenie dóbr osobistych i zadośćuczynienie (*ibidem*, odpowiednio § 85 i § 76).

62. W przedmiotowej sprawie skarżący był pozbawiony wolności od 25 stycznia 2006 roku do 11 grudnia 2008 roku z trzydniową przerwą między 24 a 27 grudnia 2007, kiedy to znajdował się na przepustce (zob. paragraf 6 powyżej).

63. Trybunał zauważa, że zarzut skarżącego na podstawie Artykułu 3 Konwencji jest dwojaki. Skarżący, który cierpi na cukrzycę insulinozależną, raka prostaty i pewne zaburzenia pracy serca, zarzucił, że zapewniona mu w ramach system penitencjarnego opieka medyczna była nieodpowiednia. Równolegle skarżył się na przeludnienie i wynikające z niego złe warunki bytowe i sanitarne osadzenia, w szczególności nieodpowiadające standardom wymaganym dla osób z jego stamem zdrowia.

64. Trybunał wcześniej stwierdził już w sprawie wniesionej przez chorego umysłowo więźnia, który podobnie jak skarżący w niniejszej sprawie, zarzucał nieodpowiednią opiekę medyczną związaną z przeludnieniem więzienia i nieodpowiednimi warunkami bytowymi, że tylko środek będący w stanie objąć całość skargi, a nie jedynie jej wybrane aspekty, może realnie zadośćuczynić sytuacji skarżącego (zob. *Sławomir Musiał przeciwko Polsce*, nr 28300/06, § 80, ECHR 2009-... (fragmenty)).

65. W każdym razie należy zauważyć, że skarżący w przedmiotowej sprawie wniósł liczne skargi do władz penitencjarnych w związku z warunkami jego osadzenia oraz zapewnioną mu opieką medyczną. Kilka razy złożył również wniosek o zwolnienie z więzienia z powodów zdrowotnych (zob. paragrafy 42-47 powyżej). Podejmując takie działania, skarżący wystarczająco zwrócił uwagę władz penitencjarnych na kwestię zgodności warunków bytowych i opieki medycznej w więzieniu w związku z jego stanem zdrowia.

66. Nadto sytuacja, która doprowadziła do zarzucanego naruszenia Artykułu 3, zakończyła się 11 grudnia 2008 roku, kiedy to skarżący został zwolniony z więzienia w Hrubieszowie. Trybunał uważa, że wniesienie stosownego powództwa cywilnego na podstawie Artykułów 24 i 448 Kodeksu cywilnego, na mocy których, jak stwierdził Rząd, skarżący mógł

dochodzić zadośćuczynienia za naruszenie jego dóbr osobistych, w tym jego godności i zdrowia, jest już niedopuszczalne ze względu na trzyletni okres przedawienia, wobec czego nie można obecnie wymagać, aby skarżący skorzystał ze wspomnianego środka cywilnego.

67. Ponadto Trybunał wielokrotnie powtarza, że w swoich pilotażowych wyrokach w sprawach *Orchowski* oraz *Norbert Sikorski* (zob. *Orchowski*, przytaczany powyżej, § 96 oraz *Norbert Sikorski*, przytaczany powyżej, §§ 100-101) już uznał, że orzeczenia wydawane przez Trybunał Konstytucyjny i przez sam Trybunał stwierdzające, że przeludnienie w polskich jednostkach penitencjarnych miało charakter strukturalny, “podważyły skuteczność jakiegokolwiek dostępnego środka krajowego, przez co stały się one teoretyczne, iluzoryczne i niezdolne do zapewnienia zadośćuczynienia w nawiązaniu do skargi skarżącego” w czasie, gdy wniośł przedmiotową sprawę do Trybunału (ibidem, odpowiednio § 111 and § 121). Ten wniosek w równej mierze odnosi się do niniejszej sprawy w stopniu, w jakim dotyczy pozbawienia wolności skarżącego, trwającego od stycznia 2006 roku do grudnia 2008 roku, tym bardziej, że Rząd i władze penitencjarne wyraźnie przyznały, że istniał systemowy problem przeludnienia w polskich jednostkach penitencjarnych w danym czasie (ibidem, odpowiednio § 146 and § 148).

68. Mając na względzie powyższe, Trybunał oddała wstępny sprzeciw Rządu dotyczący niewyczerpania krajowych środków odwoławczych.

69. Trybunał uważa, że ta część skargi nie jest oczywiście bezzasadna w rozumieniu Artykułu 35 § 3 (a) Konwencji. Zauważa również, że nie jest niedopuszczalna z jakichkolwiek innych względów. Mając na względzie powyższe, musi być uznana za dopuszczalną.

B. Meritum skargi

1. Stanowiska stron

70. Skarżący podniósł zarzut, że nie otrzymał odpowiedniego leczenia i opieki medycznej w czasie jego pobytu w więzieniu. Skarżył się również, że warunki bytowe i sanitarne w każdej jednostce penitencjarnej, w jakiej był przetrzymywany od 25 stycznia 2006 roku do jego zwolnienia w dniu 11 grudnia 2008 roku, były nieodpowiednie dla zdrowej osoby, a tym bardziej dla kogoś takiego jak on, kto cierpi na cukrzycę i inne poważne dolegliwości zdrowotne. W szczególności skarżący zarzucił, że jego cukrzyca nie była pod obserwacją, ponieważ nie miał dostępu do specjalistycznej opieki medycznej, a jego poziom cukru rzadko kiedy był badany. Nadto skarżący zarzucił, że nie miał żadnej prywatności i wystarczających warunków sanitarnych, kiedy chciał podać sobie dzienne zastrzyki z insuliną. Wreszcie skarżący podniósł zarzut, że z powodu przeludnienia i złych warunków sanitarnych w jednostkach penitencjarnych,

częstych zmian celi lub więzień oraz ograniczeń w kontaktach z jego żoną został narażony na sytuacje, które zwiększyły jego stres i spowodowały pogorszenie stanu jego zdrowia.

71. Rząd argumentował, że w czasie odbywania kary pozbawienia wolności skarżący nie doznał niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, które osiągnęło minimalny poziom dotkliwości w rozumieniu Artykułu 3 Konwencji.

72. Zdrowie i życie skarżącego nie było zagrożone, ponieważ otrzymał on regularną, specjalistyczną opiekę medyczną i leczenie. W szczególności skarżącemu w czasie jego osadzenia podano wszelkie niezbędne lekarstwa dla diabetyków, a między sierpniem 2006 a lutym 2007 trzydzieści sześć razy przebadał go lekarz pierwszego kontaktu, neurolog i okulista.

73. Ponadto Rząd twierdził, że mimo przeludnienia władze penitencjarne, biorąc pod uwagę specjalne potrzeby skarżącego, poczyniły starania, aby zapewnić mu możliwie jak najlepsze warunki osadzenia. W rezultacie skarżący jedynie na okres przejściowy został umieszczony w nieznacznie mniejszej celi niż przewiduje prawo krajowe. Rząd podkreśla jednak, że Zakład Karny w Zamościu był zakładem karnym typu półotwartego i skarżący mógł swobodnie opuścić swoją celę, aby skorzystać z toalety i pryszniców, które zostały usytuowane na zewnątrz.

2. Ocena Trybunału

74. Sprawa podnosi kwestię zgodności stanu zdrowia skarżącego z warunkami jego osadzenia w Areszcie Śledczym w Lublinie oraz Zakładach Karnych w Zamościu, Hrubieszowie i Rzeszowie oraz adekwatności zapewnionej mu opieki medycznej. Trybunał musi również odpowiedzieć na pytanie, czy sytuacja skarżącego osiągnęła wymagany minimalny poziom dotkliwości, który pozostaje w zakresie Artykułu 3 Konwencji.

75. Podsumowanie ogólnych zasad dotyczących rozpatrywania kwestii opieki medycznej oraz warunków osadzenia na podstawie Artykułu 3 można znaleźć w ostatnich orzeczeniach Trybunału w sprawie *Sławomir Musiał przeciwko Polsce* (nr 28300/06, §§ 85-88, ECHR 2009-...(fragmenty)) oraz *Orchowski przeciwko Polsce* (powołany powyżej, §§ 119-229).

76. Trybunał zauważa, że strony spierają się o pewne okoliczności dotyczące ogólnych warunków osadzenia skarżącego w Areszcie Śledczym w Lublinie i w Zakładzie Karnym w Zamościu w okresie od 25 stycznia 2006 roku do 6 lutego 2007 roku. Rząd nie poczynił żadnych uwag w odniesieniu do pozostałego okresu osadzenia skarżącego, a mianowicie od dnia, w którym skarga została zakomunikowana stronom, do zwolnienia skarżącego z więzienia w dniu 11 grudnia 2008 roku.

77. Niemniej jednak Trybunał uznaje, że może dokonać oceny sprawy, opierając się na stanowiskach stron, oficjalnych statystykach

opublikowanych przez Służbę Więzienną oraz na ostatnich orzeczeniach wydanych przez polski Trybunał Konstytucyjny oraz sam Trybunał.

78. Trybunał orzekł już w swoich dwóch pilotażowych wyrokach w sprawach *Orchowski przeciwko Polsce* oraz *Norbert Sikorski przeciwko Polsce*, że przez wiele lat, mianowicie od 2000 roku do co najmniej połowy 2008 roku, przeludnienie w polskich więzieniach i aresztach śledczych ujawniło problem strukturalny, na który składała się “praktyka, która [była] niezgodna z Konwencją” (zob. *Orchowski*, powołany powyżej § 151 oraz *Norbert Sikorski*, powołany powyżej, §§ 155-156).

79. To orzeczenie zostało potwierdzone w niniejszej sprawie przez oficjalne statystyki Służby Więziennej, które pokazują, że każda z jednostek penitencjarnych, w której przebywał skarżący, była w stosownym czasie przeludniona, ze wskaźnikiem obłożenia o zasięgu od 108 do 145% (zob. paragrafy 9, 16, 23, 29, 31 i 34 powyżej).

80. Aby rozważyć, czy skarżący sam został dotknięty problemem przeludnienia, Trybunał czyni następujące uwagi.

81. Rząd nie zakwestionował opinii skarżącego, że podczas dwóch tygodni w trakcie jego pierwszego pobytu w Areszcie Śledczym w Lublinie jego cela w skrzydle IV, mierząca 32 m², była zajmowana przez 28 więźniów. To skutkowało nieco ponad 1 m² powierzchni na osobę (zob. paragrafy 10 i 12 powyżej).

82. W kolejnym trzytygodniowym okresie skarżący został osadzony z 9 innymi więźniami w celi w skrzydle III, która według Rządu mierzyła 21 m², a według skarżącego 15 m². Nawet opierając się na opinii Rządu, powierzchnia dla jednej osoby w tej celi wynosiła 2.1 m² (zob. paragrafy 10 i 12 powyżej).

83. Trybunał zauważa, że tak poważne przeludnienie musiało rodzić dalsze trudności dla skarżącego, jak ograniczony dostęp do toalet, zła cyrkulacja powietrza oraz, co najistotniejsze, niewygodne rozplanowanie miejsc do spania.

84. W związku z tym ostatnim elementem, uderzający jest fakt, że w celi nr 22 niemal jedna trzecia więźniów musiała spać na materacach rozłożonych na podłodze, utrudniając ruch w celi (zob. paragraf 13 powyżej). Bez względu na to, czy skarżący sam musiał spać na podłodze, taki układ wyraźnie był źródłem poważnej niedogodności dla niego i jego współwięźniów.

85. W związku z częściowo sprzecznymi stanowiskami stron i niejasnością pozostałych komentarzy Rządu dotyczących niepodważalnie wysokiego wskaźnika przeludnienia w Areszcie Śledczym w Lublinie, Trybunał nie jest przekonany, czy skarżący miał dostęp do zajęć zapewniających społeczne interakcje poza jego celą. Z drugiej strony Trybunał bierze pod uwagę, że skarżący miał godzinę zajęć na świeżym powietrzu dziennie oraz jeden zimny lub ciepły prysznic na tydzień, być może trwający bardzo krótko i w zatłoczonej łazience (zob. paragrafy 11 i 13 powyżej).

86. W odniesieniu do Zakładu Karnego w Zamościu, w którym skarżący był przetrzymywany sześć miesięcy, Trybunał odnotowuje stanowisko Rządu i samego skarżącego, że wentylacja, oświetlenie, warunki higieny, możliwość społecznych interakcji oraz przepustka były dobre (zob. paragrafy 18 i 20 powyżej). Niemniej jednak Trybunał zauważa, że nawet w tym zakładzie, za wyjątkiem szpitalnej celi nr 15, minimalny krajowy standard powierzchni celi na więźnia został albo nie spełniony, albo ledwo spełniony (zob. paragraf 17 powyżej).

87. Trybunał zbada teraz warunki kolejnego osadzenia skarżącego. Należy zauważyć, że Rząd nie zgłosił żadnych uwag w tym zakresie.

88. Przez jedenaście miesięcy, od 6 lutego 2007 roku do 3 stycznia 2008 roku oraz przez dodatkowe dziesięć i pół miesiąca od 31 stycznia do 11 grudnia 2008 roku, skarżący był osadzony w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie.

89. W opinii skarżącego, w czasie jego pierwszego i drugiego osadzenia w tej placówce powierzchnia jego celi wynosiła 2,1 m² na osobę. Nadto aneks toaletowy, wyposażenie i meble w celach znacznie zmniejszyły rzeczywistą przestrzeń życiową w celach (zob. paragrafy 25 i 33 powyżej).

90. Oficjalne statystyki Służby Więziennej ujawniają, że przeciętny wskaźnik przeludnienia w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie mieścił się w przedziale między 23 a 27% podczas pierwszego osadzenia skarżącego oraz między 8 a 26% podczas jego drugiego pobytu w tym miejscu (zob. paragrafy 23 i 34 powyżej).

91. Skarżący zarzucił również istnienie innych niedogodności w czasie jego pobytu w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie, mianowicie fatalny stan techniczny więzienia, ciasne i hałaśliwe pokoje spotkań, kolejki do automatu telefonicznego oraz fakt, że w każdych warunkach pogodowych musiał przejść przez podwórze do pryszniców i z powrotem do swojej celi (zob. paragrafy 26 i 27 powyżej).

92. Trybunał zauważa, że niedogodności wynikające z przeludnienia, które niewątpliwie istniało w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie oraz słaba więzienna infrastruktura zostały w pewnym stopniu złagodzone przez swobodę poruszania się, z której skarżący korzystał podczas jego pierwszego osadzenia w skrzydle typu półotwartego. Skarżący stwierdził, że w nieokreślonym czasie mógł przebywać poza celą pięć godzin dziennie. Z drugiej strony, przez pewien czas jego cele były otwarte tylko dwie godziny dziennie popołudniu lub zamknięte przez 23 godziny na dobę (zob. paragraf 26 powyżej). Wydaje się również, że podczas jego drugiego pobytu w Hrubieszowie, skarżący nie korzystał ze swobody poruszania się poza swoją celą i był uprawniony jedynie do godziny zajęć na świeżym powietrzu dziennie (zob. paragraf 33 powyżej).

93. Mając na względzie powyższe, Trybunał uznaje, że przeludnienie, więzienna infrastruktura oraz stopień swobody poruszania się w Zakładzie Karnym w Hrubieszowie były znacznie gorsze niż te wskazane przez Trybunał w sprawie *Valašinas (Valašinas przeciwko Litwie*, nr 44558/98,

ECHR 2001-VIII), w której nie dopatrzono się naruszenia Artykułu 3, między innymi ze względu na fakt, że skarżącemu zostało przydzielone w różnych okresach około 5, 3.2 i 2.7 m² powierzchni celi, a także korzystał on ze znacznej swobody poruszania się od pobudki o godzinie 6:30 do zamknięcia cel o 22:30, po całym obszarze więzienia, składającego się z odrębnych dormitoriów, pomieszczenia rekreacyjnego, kuchni, obszarów sanitarnych i otwartego dziedzińca (*Valašinas*, powołany powyżej, § 103).

94. Wreszcie Trybunał zauważa, że w czasie drugiego pobytu w Areszcie Śledczym w Lublinie przeludnienie osiągnęło poziom 11%, a skarżący był zamknięty w swojej celi 23 godziny na dobę (zob. paragrafy 28 i 29 powyżej). Rząd nie przedstawił żadnych informacji w odniesieniu do tego okresu uwięzienia skarżącego. Nie zakwestionował również stanowiska skarżącego, że kiedy 20 dni odbywał karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w Rzeszowie, spał na materacach rozłożonych na podłodze. Oficjalne statystyki wskazują, że w danym czasie przeludnienie w Zakładzie Karnym w Rzeszowie wynosiło 18% (zob. paragrafy 30 i 31 powyżej).

95. Jak już wskazano w wyroku w sprawie *Orchowski*, polski Trybunał Konstytucyjny stwierdził w swoim wyroku z dnia 26 maja 2008 roku, że nie ma mowy o zapewnieniu osobie humanitarnego traktowania w więziennej celi, w której indywidualna przestrzeń życiowa wynosi mniej niż 3 m² (Artykuł 41 § 4 Konstytucji) oraz że takie przeludnienie, jakie istniało w polskich więzieniach, może zostać samo w sobie uznane za nieludzkie i poniżające traktowanie (Artykuł 40 Konstytucji) (*Orchowski*, powołana powyżej, § 123).

Trybunał, pamiętając o zasadzie pomocniczości, stwierdził, że wyżej wymienione orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego może stanowić podstawowe kryterium oceny Trybunału, czy przeludnienie w polskich jednostkach penitencjarnych naruszyło wymogi Artykułu 3 Konwencji. W konsekwencji wszystkie sytuacje, w których więzień został pozbawiony minimum 3 m² przestrzeni osobistej w jego lub jej celi, zostaną uznane za stwarzające dobitny przejaw, że Artykuł 3 Konwencji został naruszony.

96. Druga część zarzutu naruszenia Artykułu 3 dotyczy adekwatności opieki medycznej w więzieniu.

97. Trybunał zauważa, że podczas odbywania kary pozbawienia wolności skarżący niezaprzeczalnie cierpiał na cukrzycę insulinozależną, raka prostaty oraz niegroźne zaburzenia pracy serca. Jednakże z materiału sprawy wynika, że dolegliwości skarżącego, mimo że przewlekłe, to jednak nie stanowiły zagrożenia jego życia (zob. paragraf 5 powyżej).

98. Nadto z przedłożonych dokumentów nie wynika, że skarżący podpadł na zdrowiu w czasie odbywania kary pozbawienia wolności na skutek warunków jego osadzenia albo jakiegokolwiek zaniedbania ze strony więziennego personelu medycznego. Podobnie nic nie wskazuje na to, że jego stan zdrowia pogorszył się w wyniku niedoskonałości dostępnej opieki medycznej.

99. Oczywiście jest, że przez cały okres odbywania kary pozbawienia wolności skarżący miał zapewnione insulinę, igły i strzykawki (zob. paragrafy 13, 40 i 45 powyżej). Kiedy uznano to za konieczne, było mu podawane dodatkowe lekarstwo dla diabetyków (zob. paragrafy 37 i 44 powyżej). Skarżącemu została udostępniona specjalna dieta dla diabetyków w Areszcie Śledczym w Lublinie (zob. paragrafy 36, 43 i 44 powyżej) oraz jak się wydaje - pomimo odmiennych twierdzeń skarżącego - również w Zakładach Karnych w Zamościu i Hrubieszowie (zob. paragrafy 39, 45 i 46 powyżej). Skargi skarżącego dotyczące jego słabego zdrowia zostały sprawdzone badaniami lekarskimi i konsultacjami. Na początku swojego pobytu w Areszcie Śledczym w Lublinie został zbadany przez lekarza i przeszedł szereg badań lekarskich (zob. paragraf 36 powyżej). W okresie sześciu miesięcy w trakcie jego pobytu w Zakładzie Karnym w Zamościu konsultował się z różnymi lekarzami 36 razy (zob. paragraf 37 powyżej). Przez nieokreślony okres został przydzielony do cel w szpitalu i do skrzydła specjalnej opieki w Zakładzie Karnym w Zamościu (zob. paragraf 17 powyżej).

100. Należy wyrazić ubolewanie, że więzienny personel medyczny nie przeprowadzał rutynowych pomiarów poziomu cukru skarżącego oraz nie zapewnił mu glukometru.

101. Z drugiej strony Trybunał przyznaje, że pacjenci chorzy na cukrzycę powinni sami podawać sobie zastrzyki z insuliną w środowisku domowym, bez pomocy osoby trzeciej. Fakt, że skarżący musiał podawać sobie zastrzyki w celi, gdzie brakowało prywatności oraz odpowiednich warunków sanitarnych, musiał spowodować u niego znaczny niepokój i stawał go w poniżającej pozycji wobec innych więźniów.

102. Oceniając całościowo stan faktyczny sprawy, w szczególności uwzględniając łączne skutki przeludnienia i nieodpowiednich warunków bytowych zapewnionych skarżącemu w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności oraz fakt, że ze względu na jego stan zdrowia skarżący był w niepewnej pozycji wobec innych więźniów, Trybunał stwierdza, że charakter, czas trwania oraz dotkliwość złego traktowania, którego doświadczył skarżący, są wystarczające, aby móc je zakwalifikować jako nieludzkie i poniżające traktowanie.

103. Doszło zatem do naruszenia Artykułu 3 Konwencji.

II. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 8 KONWENCJI

104. W odniesieniu do kwestii przeludnienia, postrzeganej z punktu widzenia prawa skrażącego do poszanowania jego integralności fizycznej i psychicznej lub jego prawa do prywatności i ochrony jego prywatnej przestrzeni, Trybunał uznał za stosowne podnieść z urzędu kwestię stosowania się Polski do wymogów Artykułu 8 Konwencji, który w odnośnym zakresie stanowi, że:

“1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego ...

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności osób”.

105. Trybunał zauważa, że ten zarzut pozostaje w związku ze zbadanym powyżej i dlatego właśnie analogicznie musi zostać uznany za dopuszczalny.

106. Jednakże po stwierdzeniu naruszenia Artykułu 3 Trybunał uważa, że na podstawie Artykułu 8 nie powstaje odrębna kwestia w odniesieniu do warunków osadzenia skarżącego i opieki medycznej, którą otrzymał.

III. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI

107. Artykuł 41 Konwencji stanowi:

“Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie niniejszej konwencji lub jej protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie”.

A. Szkoda

108. Skarżący domagał się kwoty 250,000 polskich złotych (PLN) z tytułu szkody niemajątkowej. Nie zarzucił, że poniósł jakąkolwiek szkodę majątkową.

109. Rząd zakwestionował żądanie skarżącego jako wygórowane.

110. Orzekając na zasadach słuszności, Trybunał przyznaje skarżącemu kwotę 6,000 euro (EUR) tytułem szkody niemajątkowej.

B. Koszty i wydatki

111. Skarżący nie zażądał żadnej kwoty tytułem poniesionych kosztów i wydatków, zarówno za postępowanie wszczęte na podstawie Konwencji, jak i za jakiegokolwiek postępowania przed sądami i organami krajowymi.

C. Odsetki za zwłokę

112. Trybunał uznaje za właściwe, aby odsetki za zwłokę były oparte na marginalnej stopie procentowej Europejskiego Banku Centralnego, powiększonej o trzy punkty procentowe.

Z TYCH WZGLĘDÓW TRYBUNAŁ JEDNOGŁOŚNIE:

1. *Uznaje* skargę za dopuszczalną;
2. *Stwierdza*, iż doszło do naruszenia Artykułu 3 Konwencji;
3. *Stwierdza*, iż nie ma potrzeby badania osobno skargi na podstawie Artykułu 8 Konwencji;
4. *Stwierdza*
 - (a) że pozwane Państwo ma zapłacić skarżącemu w terminie trzech miesięcy od dnia, w którym wyrok stanie się ostateczny zgodnie z Artykułem 44 § 2 Konwencji, kwotę 6,000 EUR (sześć tysięcy euro) z tytułu szkody niemajątkowej wraz z wszelkimi podatkami, jakie mogą podlegać naliczeniu, po kursie złotego obowiązującym w dniu rozliczenia;
 - (b) że po upływie powyższego trzymiesięcznego terminu do momentu zapłaty, od powyższej kwoty winny zostać naliczone odsetki zwykłe według marginalnej stopy procentowej Europejskiego Banku Centralnego, powiększonej o trzy punkty procentowe;
5. *Oddala* pozostałą część żądania skarżącego o słuszne zadośćuczynienie.

Sporządzono w języku angielskim i notyfikowano na piśmie w dniu 31 maja 2012 roku, zgodnie z Regułą 77 §§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Lawrence Early
Kanclerz

David Thór Björgvinsson
Przewodniczący²